

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Досліджено функціональне призначення міжпредметних зв'язків в умовах гуманізації, гуманітаризації та фундаменталізації змісту освіти у сучасній школі. Запропонований підхід до побудови класифікації видів міжпредметних зв'язків між предметами гуманітарного циклу. Визначено функціональне призначення запропонованих видів міжпредметних зв'язків та шляхи їх використання.

Ключові слова: функції міжпредметних зв'язків; класифікація міжпредметних зв'язків; види міжпредметних зв'язків.

Постановка проблеми. На думку видатних вчених, економістів, громадських діячів саме освіта є найбільш перспективним шляхом та водночас запорукою швидкого прогресу людства у третьому тисячолітті. Освіта – це основний чинник соціально-економічного розвитку, формування високої духовності, культури у перехідний період від цивілізації індустріальної до цивілізації постіндустріальної, що характеризується гуманізацією техніки, підвищенням наукомісткості виробництва, широким застосуванням високотехнологічних систем, деконцентрацією виробництва.

Усе це висуває нові вимоги як до побудови системи освіти у цілому, так і до розробки її змісту, оскільки принципи гуманізації, гуманітаризації, фундаменталізації повинні стати вихідними у процесі проектування і реалізації змісту освіти на всіх рівнях. Вирішення вказаних завдань потребує переосмислення методологічних засад побудови педагогіки як науки, розробки нових теорій проектування змісту освіти, методичних положень, що регулюють процес засвоєння основних структурних компонентів змісту освіти на міждисциплінарному змісті.

Метою статті є визначення функціонального призначення міжпредметних зв'язків як структурного компоненту змісту освіти, розробка їх класифікації, що сприятиме реалізації принципів гуманізації, гуманітаризації і фундаменталізації.

Результати теоретичного дослідження. Міждисциплінарність та високий теоретичний рівень сучасних наукових досліджень, наявність широкої системи синергетичних уявлень про оточуючу дійсність вимагають переосмислення методологічних положень про функції та завдання, напрямки розвитку педагогіки як науки, характер і шляхи взаємодії із сучасною системою наук, що стане підґрунтям трансформації теоретичних уявлень про зміст освіти. Сучасні теорії побудови змісту освіти розглядають її як систему, що має вертикальний і горизонтальний зрізи. Вертикальний зріз показує рівні проектування змісту освіти від загальнотеоретичного уявлення до педагогічної дійсності, а горизонтальний описує змістовну та діяльнісну частини змісту освіти, структурні компоненти цих частин у вигляді різних груп та видів знань, навичок, умінь, визначає їх функціональне призначення та рівні засвоєння. Такий підхід дозволяє проектувати зміст освіти з конкретного навчального предмету на високому теоретичному рівні, знаходити шляхи його модернізації, але не відповідає на питання пов'язані з розробкою змісту інтегративних навчальних предметів. Знаходження відповідей на ці питання потребує реалізації комплексного дослідження проблеми побудови системи міжпредметних зв'язків на дидактичному рівні, як окремого структурного компоненту змісту освіти та розробки на цій основі положень, що мають методичний характер.

Міжпредметні зв'язки – це інтегративний компонент змісту освіти, що об'єднує в єдине ціле систему знань, навичок і умінь із декількох навчальних предметів на міждисциплінарному рівні. Теоретичний рівень розв'язання проблеми побудови системи міжпредметних зв'язків дасть відповіді на питання, що пов'язані з гуманізацією, гуманітаризацією, фундаменталізацією змісту освіти у сучасній школі.

Аналіз дидактичної і методичної літератури свідчить про те, що проблема міжпредметних зв'язків має довгу історію в теоретичному висвітленні та реалізації в практиці роботи школи. Питання активно досліджувалось вченими як радянського так і сучасного періоду. Так у роботах А. В. Усової [10], М. А. Данілова [3], Г. Б. Голуб [2], Н. А. Лошкарьової [9], І. Д. Зверева [5] та інших дослідників порушується достатньо актуальне питання про визначення сутності поняття «міжпредметні зв'язки». Так, А. В. Усова трактує міжпредметні зв'язки як відбиття взаємозв'язків між науками, основи яких вивчаються в школі, у змісті навчального матеріалу, його структурі і методах вивчення [12].

У роботах Л. В. Кнодель [6], Н. Купардзе [7], І. Д. Зверева [5], В. С. Ледньова [8] та інших вчених виділяються функції міжпредметних зв'язків. Окрім характеристики таких традиційних функцій

міжпредметних зв'язків, як освітня, виховна, розвивальна, формувальна, дидактична, дослідницька автори дають характеристику конструктивної, психологічної, діалектичної та логічної функцій міжпредметних зв'язків. Реалізація конструктивної функції міжпредметних зв'язків забезпечує процес удосконалення змісту освіти шляхом відбору, координації, структурування навчального матеріалу з декількох навчальних дисциплін. Психологічна функція міжпредметних зв'язків спрямована на створення сприятливого психологічного мікроклімату, пробудження інтересу до процесу навчання, активізацію пізнавальної активності. Діалектична функція допомагає розв'язати протиріччя між наявним у учнів обсягом знань, навичок, умінь, рівнем їх сформованості та тими вимогами, що ставляться перед ними під час вирішення нових навчальних завдань. Логічна функція міжпредметних зв'язків спрямована на побудову чіткої логічної структури вивчаемого матеріалу, з'ясування механізмів взаємодії змісту навчальних дисциплін.

Достатньо широке вивчення отримало питання класифікації видів міжпредметних зв'язків, що знайшло відображення у роботах Н. А. Лошкарєвої [9], І. Д. Зверева [5], В. С. Ледньова [8], Л. В. Кноделя [6] та інших дослідників. Заслугує на увагу класифікація видів міжпредметних зв'язків запропонована В. С. Ледньовим, що ґрунтується на виділенні напрямків взаємозв'язків між змістом окремих навчальних предметів, що відповідають основним стратегіям розвитку особистості: зв'язки в площині пізнавальної діяльності учнів; зв'язки навчальних дисциплін в процесі формування спрямованості особистості; зв'язки по лінії формування комунікативних якостей особистості; зв'язки в площині трудової політехнічної освіти; формування естетичних якостей в процесі вивчення різноманітних навчальних предметів [9, с. 148].

Вивченням методичних аспектів використання системи міжпредметних зв'язків займалися Н. Купарадзе [7], Л. В. Кнодель [6], С. Защинська [4], О. Воленко [1] та інші дослідники. У методичній літературі велика увага приділяється висвітленню об'єктивних і суб'єктивних факторів, що полегшують чи ускладнюють процес використання міжпредметних зв'язків при вивченні предметів різних циклів, виокремлюються види міжпредметних зв'язків, що є найбільш поширеними в процесі засвоєння змісту окремих навчальних предметів, показуються методи і прийоми їх введення.

Вивчення та аналіз дидактичної, методичної літератури свідчить про те, що міжпредметні зв'язки є важливим структурним компонентом змісту освіти, що інтегрує у єдину систему знання, навички, уміння на міждисциплінарному рівні, та має такі напрямки вивчення, як: визначення сутності та функціонального призначення; розробка підходів до класифікації; характеристика видів міжпредметних зв'язків; з'ясування методичних аспектів використання міжпредметних зв'язків при вивченні окремих навчальних предметів та їх циклів. Важливими та недостатньо дослідженими лишаються такі аспекти проблеми, як: розробка системи міжпредметних зв'язків між предметами окремого циклу; використання бінарних підходів до класифікації видів міжпредметних зв'язків; обґрунтування методики використання різних видів міжпредметних зв'язків в умовах фундаменталізації, гуманізації та гуманітаризації змісту освіти у сучасній школі.

Структурним компонентом системи міжпредметних зв'язків предметів гуманітарного циклу може бути класифікація, побудована на основі критеріїв специфіки їх змістовної і структурної побудови. Урахування цих ознак дає можливість виділити такі види міжпредметних зв'язків, як:

- зв'язки світоглядного характеру, що забезпечують різноаспектне бачення та розуміння вивчаємих соціально – економічних явищ та процесів, розширюють і збагачують світогляд учнів;
- зв'язки за змістом, що допомагають поєднувати в єдину систему знання, навички, уміння здобуті при вивченні різних навчальних предметів;
- зв'язки понятійно-часового характеру, що встановлюють різного роду логічні зв'язки між новим та попередньо засвоєним матеріалом з різних навчальних предметів;
- зв'язки спрямовані на активізацію розумової діяльності учнів, що реалізуються в процесі виконання різного роду завдань на матеріалі міжпредметного змісту, та потребують оперування основними прийомами розумової діяльності;
- зв'язки комунікативного характеру, які забезпечують процес формування у учнів навичок та умінь побудови усної і письмової мови на матеріалі міжпредметного змісту.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Використання запропонованих видів міжпредметних зв'язків у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу може бути спрямовано на вирішення таких завдань, як: формування у учнів цілісної картини світу; ілюстрування фактографічного матеріалу; узагальнення і систематизація матеріалу міжпредметного змісту; розкриття сутності та конкретизація дії суспільних закономірностей; формування передбачених навчальними програмами загальнонавчальних навичок і умінь; створення сприятливих умов для реалізації виховних цілей навчання.

Використані джерела

1. Воленко О. Важнейший показатель эффективности учебного процесса / О. Воленко // Учитель. – 2007. – № 5. – С. 20 – 24.

2. Голуб Г. Б. Парадигма актуального образования / Г. Б. Голуб // Вопросы образования. – 2009. – № 2. – С. 20 – 42.
3. Данилов М. А. Дидактические пути повышения качества знаний учащихся / М. А. Данилов // Советская педагогика. – 1968. – № 7. – С. 20 – 30.
4. Защининська С. Міжпредметні зв'язки на уроках історії / С. Защининська // Історія в школі. – 2011. – №3. – С. 5 – 8.
5. Зверев И. Д. Взаимная связь учебных предметов / И. Д. Зверев. – М. : Знание, 1987. – 365 с.
6. Кнодель Л. В. Педагогіка вищої школи : [посібник для магістрів] / Л. В. Кнодель. – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2008. – 136 с.
7. Купарадзе Н. Педагогические условия развития умения критически мыслить у учащихся начальных классов / Н. Купарадзе // Начальная школа. – 2004. – № 8. – С. 93 – 95
8. Ледньов В. С. Содержание образования : сущность, структура, перспективы / В. С. Ледньов. – М. : Высшая школа, 2011. – 224 с.
9. Лошкарёва Н. А. О понятии и видах межпредметных связей / Н. А. Лошкарёва // Советская педагогика. – 1990. – № 6. – С. 2 – 4.
10. Усова А. В. Формирование у школьников научных понятий в процессе обучения / А. В. Усова. – М. : Педагогика, 1996. – 126 с.

Zavada T. O.

DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF THE CONTENT OF EDUCATION IN MODERN SCHOOL

It was found, that the modern level of scientific and technological revolution put forward new requirements for building a system of education and development of its content. The principles of humanization, humanitarization, fundamentalization should be the leading in the design and implementation of the content of education at all levels.

The necessary re – mesenchane of the methodological provisions on the functions, tasks, directions of the development of pedagogy as a science, the character and the ways of interaction with the modern system of sciences will change the theoretical ideas about the construction of the content of education.

The necessity of developing an interdisciplinary system at the didactic level as a separate structural component of the content of education is substantiated.

It was found, that the cross -subject connections were an integrative component of the content of education, which united in a whole system of knowledge, skills and abilities from several educational subjects at the interdisciplinary level into a single. There are the following directions for their study: the definition of the essence and functional purpose; development of approaches to classification; species characteristics; the development of a methodology for the study of individual subjects and their cycles.

It was proposed classification of types of cross-subject connections of subjects of the humanitarian cycle, which contained such types of them: connections of ideological nature; by its content; connections of conceptual-temporal character; by activating a mental activity; connections of communicative nature

Key words: *functionality of cross- subject connections; classification of cross-subject connections; types of cross- subject connections.*

Стаття надійшла до редакції 04.12.2017 р.